

הוצאת לשכת-המרכז של עבריה, פרן.

מה לעשות ?

(לשאלת המשבר בספרות העברית).

מאת

ד"ר יוסף קלוזנר.

קראקא, תרס"ו.

ברפוסו של יוסף טייזר (רעוב גרפדסקא 62).

הוצאת לשכת המרכז של 'עבריה', כרן.

מה לעשות ?

(לשאלת המשבר בספרות העברית).

מאת

ד"ר יוסף קלוזנר.

קראקא, תרס"ו.

בדפוסו של יוסף פיישר (רחוב גראדסקא 62).

סוף סוף הראו סופרינו אות של חיים.
 דמינו, שהרבה מהם — ולא הגרועים שבהם — כבר עברו
 ובטלו מן העולם בתור סופרים עברים, והנה שומעים אנחנו אותם
 מתאנחים, מקוננים, קובלים. אות הוא, שעדיין יש בהם רוח-חיים.
 ואולם לא רק אנחותיהם וקינותיהם, אלא אף קובלנותיהם אינן
 אותן של בני-אדם בריאים, אבל בלתי שמחים בחלקם, ששואפים למצב
 יותר טוב. מקיצוניות אחת עברו סופרינו אל קיצוניות שניה, לא טובה
 ולא נכונה מן הראשונה.

עוד לא רחוקים הימים, שבהם היו הסופרים העברים רגילים
 לשבח ולפאר ולרומם את ספרותנו ולחתנפל בחימה שפוכה על כל מי
 שהעזיז פנים לכפור במצבה האיתן והפורח או במעלותיה היקרות,
 ברביי-כשרונותיה, ברוחב-התפתחותה. ועתה נהפך הכל מן הקצה אל
 הקצה: לא רק במצבה השוב ובהתפתחותה היתרה כופרים וכופרים,
 אלא — אף במציאותה:

היתה ספרות עברית ואין; היתה לשון עברית ואין. — ארמון
 בנינו על שפת-הים — ויבוא הרוח וישלחו המימה.
 איני מן האופטימיסטים, לא הייתי כזה בשעה שהספרות העברית
 נחשבה למצליחה בחומר וברוח, ולהיות כזה עתה הוא כמעט דבר שאי-
 אפשר, ואף על פי כן מפליאני היאוש הגדול של סופרינו.
 אמנם, קשה הוא הנסיון, שבו נתנסתה ספרותנו במשך שתי
 השנים האחרונות. עתון אחר עתון חדל, ירחון אחר ירחון נפסק, והיתר
 הפליטי מכתבי-עתנו מתקיים בנס, וספרים עברים חדשים כמעט שאינם
 יוצאים כלל.

אבל, כלום הסבות שגרמו לכך אינן ברורות כשמש בצהרים?
 כלום פגקה אותנו ההצלחה כל-כך בשנים כתקונן, עד שיש לנו רשות
 למהר ולהתיאש בשנים יוצאות מן הכלל כשתי השנים האחרונות?

הביטו וראו בספרות הרוסית-הכללית, בספרות העשירה והרחבה הזו, שקוראיה עולים לכמה מאות אלפים, ותוכהו, מה נוראות היצמות, שעשו בה המאורעות האחרונים. העתונים הרוסיים נפסקים, אמנם, על ידי הממשלה; ואולם הירחונים היותר גדולים והיותר מצוינים מתנוונים והולכים, מחוסר-קוראים. וספרים חשובים אינם נמכרים גם שם, ועל מקומם באו מחברות קטנות ודקות, שמחירן פרוטה ושערן ערך של פרוקלאמאציה, כלומר ערך בן-יומי.

ומה בא דבר זה ללמדנו? הוא בא ללמדנו, שרק מה שנועד לספק את צורך-השעה, את צרכי המון-הקוראים, שהם תאבים לחדשות או לקריאות וכרוזים קטועים, זה, ורק זה, יכול להתקיים עתה ברוסיה, והשאר מוכרח להתפוזץ לפי-שעה ולהמתין לימים טובים ושקטים מאלה.

והספרות העברית הרי על צד האמת אין לה, המון-קוראים במובן העצמי של מלה זו וכולה לא באה אלא כדי לספק לא צורך-שעה, אלא צורך יותר עמוק של קוראים משכילים, שיודעים הם, לכל הפחות, שתי לשונות, כי בני-אדם יודעים רק עברית בלבד אינם עתה במציאות, ומי שמבין שתי לשונות שוב אינו נחשב בין המון-הקוראים ושוב צרכיו הרחניים יותר נבוהים ויותר עמוקים — ולספק צרכים כאלה אין עכשיו לא שלוח נפשית ולא פנאי לשום אדם, ובפרט ליהודי הנדרף והמדוכא, אשר הרב-הפונרמים מונחת על צוארו. אם הירגון מצליח בעתים הרעות האלו יותר, הרי יש לכאר דבר זה דוקא כמה שהוא מספק את צרכי-המון-הקוראים, מפני שקוראיו הם יותר פשוטים ומוצאים ספוקם במלוי צרכי-הרגע, וגם — כמה שיש לו עוד לעת-עתה קוראים, שאינם יודעים שום לשון אחרת, והראיה: יצירות ספרותיות, שיש להן ערך קיים, ולא רק ערך רגעי בן-יומי, לא נוצרו בירגונות בשתי השנים האחרונות אלא במספר מועט שבמועטים, ודוקא הלשון העברית, שעל מפלתה, וירידתה מקוננים סופרינו עתה ושמחים הירגונים שמים שמחה מסותרת וגלויה, נתעשרה בשתי השנים הללו ביצירות-מרנליות מעין מגלת-האש, והבכתי ועוד של ביאליק, כחום היום של שרניחובסקי, הרבה שירים בעלי ערך קיים של יעקב כהן ו. שניאור, הרבה ספורים מצוינים של ברנר, זולת מאמרי-מדע כלליים ומאמרים בחכמת-ישראל ועל הרמבים, על ספנסר, על ניפשה, על העיקרים ועוד, שהירגון אינו יודע אפילו

ממציאותם. יצירות קיימות כאלו אינן עושות את הרושם המבוקש בזמנים רבי-מהומה כזמננו, ועל כן נראה לנו כאילו נתדלדלה הספרות העברית בשנים האחרונות. באמת, עשירותי של הורגן היא עניותו; ומי יודע, אם לא עניותה המדומה של הלשון העברית היא עשירותה?

אפשר שמגלת-האשׁי בלבד תתן קיום ללשון העברית יותר ממה שיתנו לזורגן כל העתונים היומיים והשבועיים, שהוא, נתעשר בהם בימים האחרונים...

ומי שיש לו עינים לראות לא רק דברים כהויתם, אלא גם דברים כהתהוותם, יכיר בנקל, שגם, הצלחתי של הורגן בעתונו אינה גדולה ביותר, כל העתונים הורגוניים, המצויים עתה ברוסיה, מתחלקים לשתי מחלקות: א' עתונים יוצאים עיי איזו מסלנה ועל חשבונה (כאלה הם: דאָס ייִדישע פּאָלק, דיע פּאָלקס־צייטונג, דער נייער וועני; וב' עתונים יוצאים עיי אינציאטיבה פרסית, הראשונים יתקיימו בודאי, מפני שהמסלנה של כל אחד מהם תתמוך בו; ואולם האחרונים נמצאים עוד כמעט כולם בתקופת-הגסיונות וקיומם אינו בטוח כל-כך, במשך זמן קצר מאד נפסקו העתונים הורגוניים, דער פּאָנג, דיע צייט' ונייע צייטונג' וגם, דער טעלעגראף ועוד. העתונים הללו יצאו בערים מרובות באוכלוסי יהודים פשוטים עד מאד; ואף על פי כן לא יכלו להחזיק מעמד בפני התחרותם של עוד עתון אחד או שנים, שהתחילו יוצאים באותן הערים, היכן הם, איפוא, כחר ונבורתו של הורגן? היכן הם מאות-אלפי-קוראיו, שהורגונים-סטים המושבעים תוקעים ומריעים על אודותיהם בלי הרף?

בודאי ישיבו: צוק-העתים גרם, וגם דעתי כך הוא, אבל כשיחדר צוק-העתים, והמהומה תשקוט, והתאבון-לחדשות יתמעט, אפשר שגם העתונות העברית תשוב להתפתח.

צויר מספיק למצב-הדברים בתוכנו עתה היא — הספרות הרוסית-היהודית, צריך להיות סימא או מספמא כדי שלא לראות, כי לספרות זו צמינות עתידות גדולות ברוסיה המשתחררת, אין שום ספק בדבר, שמספר היהודים המדברים והקוראים רוסית (נחת היא, אם לשון-אמם הוא הורגן או הלשון הרוסית) הולך ומתרבה מיום ליום, וברוסיה יש יותר כחמשה מיליונים של יהודים, ולהם היו רק שלשה עתונים שבועיים בצירוף שני חדשיים (כלומר, כתבי-עתים, שאינם

מספקים כל-כך את צרכיה הרנע ואינם מיועדים כל-כך לה מוֹדֵה־קוראים). ומשלשת העתונים הללו לא הוציא האחד (Еврейский Голосъ) שנתו, ואם התחדש, לא היה זה אלא ע"י תמיכת-המפלגה. השני (Евр. Жизнь) יוצא כסדרו זה שתי שנים מפני שהוא נתמך ע"י האורגניזציה הציונית והשלישי (Восходъ), שהתקיים בצורתו הבלתי-משתנית במשך עשרים ושש שנים, נפסק לעת-עתה ומשתדל להתקיים בצורת עתון יומי, שיהא מיועד, ככל העתונים היומיים, לצרכי הרנע ולהמוֹדֵה־קוראים... ועדיין הרבר מוטל בספק, אם יצליח בדרכו זו, שהרי העתון היומי Новая Заря אף הוא לא הוציא שנתו...

מה יש, איפוא, להתאונן על התמעטות כתבי-העתים בלשון העברית, שסוף סוף יודעיה הם, אמנם, בני-העם, אבל לא בני-ההמוֹדֵה, וכולם יודעים הם עוד לשון אחת נוספת עליה, שגם בה הם יכולים למצוא את עניני-הרנע, הלוקחים את לבם ביותר ביעיד-ריתחתי כזו.

היתה ספרות עברית — ואינה, היו קוראים עברים — ואינם. כך מקוננים סופרינו, ומתמרמרים, וקובלים, ותובעים את עלבונה של לשוננו.

ואולם, אם סופרינו הם כל-כך קְסִינֵי-אָמְנָה ביחס אל כחה הפנימי של לשוננו, אם הם ממעטים כל-כך להאמין בצורך הפנימי, שיש למספר מסוים של קוראים בספרות עברית, הרי אין מקום לקינות. דבר, שאין בו כח-החיים ושאין אפילו מספר מצומצם של בני-אדם מצטרפים לו, איך אפשר לו להתקיים? ויתר על כן: למה לו להתקיים?

ואולם האמת אינה כן. יש ויש כח ועוז בלשון העברית ויש ויש קשר פנימי ונפשי בין הספרות העברית ובין קהל-קוראים הגון למדי, ואחרת אי-אפשר שתהיה, אם נחליט אחרת, הרי נבוא לירי. אבסורדי זה, שדברים יקרים וחביבים לאומה שלמה במשך ארבעים דור יכולים להעשות בבוקר לא-עבות אחד מיותרים וחסרי-ערך לגמרי. אם נחליט אחרת, הרי מכחישים אנו אחת מן המפורסמות ומן המושכלות הראשונות, שעל פיה אין שום דבר כָּלָה ונפסד לפתע פתאום ואין שום מאורע חיצוני, יהיה אפילו מופלא שכמופלאים, יכול לעשות חלק עיקרי מלבו של האדם. ללוח חֶלְקִי, אם נחליט אחרת, הרי נוכיח בזה, שאנו חושבים את נפשו של האדם למין שעוה, שאפשר למרחה ולמעכה

ולעשות ממנה כל מה שעולה על רוחו של המקרה. קצורו של דבר: אם נחליט אחרת, הרי כופרים אנו בפעולתו של חנוך לאומי ההולך ונמשך זה שנות-אלפים, ואת ההשקפה הדארוויניסטית המקובלת עתה. שעל פיה נעשה כל דבר נקנה וסגול מעט מעט במשך כמה דורות לתכונת-מורשה, שהיא עוברת אף שלא מדעת מאבות לבנים, אנו עושים בהחלטתנו זו למשפט-קרום והויה טפלה.

רק קלות-דעת שאין דוגמתה יכולה להשקיף כך על פעולתם של קנינים לאומיים, איזו שיהיו!

ובאמת, כלום די בזה, שאיזו עשרות נערים-פועלים ונערים-אינטליגנטים מישראל יעשו את הרציחות וההריגות למעשים בכל יום, כמעט לשעשועים, כדי שנוציא משפט, שהתכונה הישראלית הידועה, המתעבת כל-כך את הרציחה והמודעזעת למראה שפיכות-דמי-אדם, תכונה, שהיא תוצאה ישרה מהתפתחות ארוכה, חיצונית ופנימית, כבר עברה ובטלה מן העולם?

וכלום די בזה, שאיזו מאות נערים מישראל יעיוו בחוצפתם להדחק המונים המונים אל בתי-התסלה הישראליים ולעכב את המתפללים ע"י דרשות של דופי נגד כל דבר יקר וקדוש לישראל או לפור שם פיקולאמאציות, כדי שג'אל להאמין, שכבר בא הקץ לאמונה הישראלית ודת-ישראל עוד אינה?

עד כמה מוטעית ושטחית היא השקפה כזו יוצא לנו מתוך מאורע חשוב אחד, שכל אירופה כולה עסוקה בו עכשיו.

בשנת 1791 בטלה המהפכה הצרפתית הגדולה את הדת הקתולית. כהניו נרדפו על החזיקם בדתם, בתי-הפלותיה נהפכו לתיאטראות ואף לקסיקון ואורות של סוסים, ועל מקום אמונת-השלוש באה אמונת-השכל. בא הקץ להקתוליות בצרפת! — כך חשבו הריבולוציונרים הצרפתים — ושטחו, וכך חשבו גם קצרי-הראות שבין הקתולים הנאמנים — והתאבלו.

עברו מאה וחמש-עשרה שנה — ומה אנו רואים בצרפת עתה? כדי שיתקבל בפארלאמנט הצרפתי, הוק-הפירודי נצרכו ענק-דרייפוס, שזעזע את צרפת המדינית כולה עד היסוד, אינטרסי הריסובליקה הצרפתית ומלחמת-תנופה עם הקליריקאליים במשך כמה וכמה שנים, ו.הוק-הפירודי הרי לא בא כלל וכלל לדרוך את הכנסייה הקתולית, לגזול את נכסיה או אפילו רק להצר את חירותה אף במקצת; אדרבה,

מבטיה של ירידה זו אף בנורמים יותר עמוקים. חוץ מן המאורעות החיצוניים, שפעולתם נלווה וידועה לכל, והיותר עמוק שבין הנורמים הללו הוא, לדעתי, אבדן-עצמותה של הספרות העברית.

ספרות לא גדולה ולא עשירה בכמותה ביותר היתה הספרות העברית בחמשים השנה האחרונות, אבל ספרות מקורית היתה על פי עצם מהותה. הודות להשגשגת הבלתי-נפסקת של השפעות המחשבה הישראלית העליונה, שניקה מן היצירה הישראלית המקורית ונתגלתה עוד בראשית המאה הייט בספריהם של שד"ל ורניק, נקבעה מעט מעט בספרותנו היותר חדשה, מימי סמולנסקין ואילך, השקפה מיוחדת במינה על חייה של האומה הישראלית בתור אחדות לאומית, מה שהיו רגילים לקרוא מאז בשם-הקבוץ המופשט, 'יהדות'. היהדות או, יותר נכון, האומה הישראלית היתה בספרות העברית לפרובלימה. היא הדלה להחשב דבר פשוט ביותר, יחידותה, יציאתה מן הכלל של אומתנו בתור אומה מפורדת בין האומות, מצבה המדינית, החברתית, הדתית והרוחנית, שאין כדוגמתם בשום אומה ולשון, ההיסטוריה שלה, המצינית באריכותה ובמאורעותיה, מציאותו של עם שמי על אדמת העמים האריתים, חיי עם מרוחק ממקורו ונטוע על אדמת-נכר, הקיצוניות שבמעלותיו ובחסרונותיו של עם זה, שנאת כל העולם אליו והסתגלותו שלו אל העולם כולו, יכלתו להתקרב לכל ולהשאר רחוק ברוח, להדמות לכל ולהשאר משונה מפל, להביא תועלת לכל העולם כולו ולהרעיל את חיי שכניו, להחשב לאזרח בעיני עצמו ובעיני אחרים ולהשאר נר בעיני-כל ובמעמקי-נשמתו, להשתתף בחיים הכלליים ולהנות דעות דתיות מיוחדות ותקוות לאומיות נבדלות, לצעוק, אתה בחרתני ולכרוע ברך לפני העיקריים, להיות אידיאליסט שבאידיאליסטים ולרדוף אחרי ממון והצטיינות של מה בכך, להיות עמוק ושטחי כאחד, טוב ורע כאחד, מתבולל נכזה ומשמר נחלת-אבות אפילו במקום שאין ממנו אלא מלא-הקומץ, — כל אלו ההכרות העמוקות והחודרות, שרק השואבים ממקורה של היצירה הלאומית, רק הסופרים העבריים, יכולים היו להשיגן עד תכליתן, העמיקו עד התהום את הפרובלימה הישראלית ועשו למקורית את הספרות העברית, שפרובלימה זו נעשתה לעצב-החיים שלה, סופרים עבריים באו והורו, כי, לא ככל העמים בית-ישראל, שהיו על אין עם בעולם, שמצבו יהיה כמצב ישראל.

לא. אתה-בחרתנו? חדש תורו הסופרים האלה, שהרי מי כמוהם מכיר אף בחסרונותיה של האומה הישראלית ומי כמוהם התקומם נגד, תעודת-ישראל! כפי שהורזה חכמי-אשכנז ונגד האמונה, שישראל יכול להתקיים אף בתנאים, שאין עם אחר יכול להתקיים בהם, כלומר, שישראל יכול להתקיים מפוזר ומפורד בין העמים לעולם? הם הורו, שישראל לא טוב הוא מאחרים ולא רע הוא מאחרים, אלא משונה הוא מאחרים במצבו, בחייו, ברוחו, ביצירתו, — כמוכן, מסכות היסטוריות ידועות, והכרת שנוי זה, 'יהדות' זו, אם אפשר לומר כך, הכריחם להתיחס גם אל פתרון שאלת-קיומו, שאלת-חייו, באופן מיוחד. מאחר שעם ישראל שונה הוא מעמים אחרים בנוצלו ובתכונותיו ובמצבו במדה מרובה כל-כך, צריך גם פתרון שאלת-חייו להיות משונה מאותו של שאר העמים, שלא נתקן מעל אדמתם ושאיין להם היסטוריה ארוכה ויחידה-במינה כזו, וכך קבלה הציוניות בספרות העברית עמקות ורצינות, שהציונים שאינם יודעים עברית לא ישיגו אותן לעולם. ואף שנאת-היהודים, האנטישמיות, נעשה בספרות לאומית זו לפרובלימה יותר עמוקה, שלא פטרו אותה בכיאוים שטחיים, לא אנשים רעים וחטאים הם האנטישמיים, אלא אנשים בעל-אופי אחר, בעלי תכונה לא-שג'ית ולא-נלוותית, אנשים, שתכונתם הארית אינה סובלת את התכונה היהודית המרכזת בעצמותה, ואנשים, שלא מעמו שעם גלות ועל כן אינם סובלים את חצאיותו וכפילותו וחוסר ישרור הנפשי של היהודי חניך-הגלות, ותוצאה ישירה מהשקפה עמוקה כזו על שנאת-עולם לעם עולם! היתה — שאין מנוס ומפלט משנאת-ישראל אלא בחדלון-הגלות ובהמשכת ההיסטוריה בת-החורין עיי העם בן-החורין בארצו, רוקמת-נשמתו...

וברוך הספרות העברית אחרי הכרת נשמתה של האומה, שספרות זו עצמה לא היתה אלא אחד מגלוייה הבלתי-מוסקים, יצרה לה מעט מעט הסתכלות מיוחדת בעולם ובחיים, ועל הכל — על היופי, על הטבע, על האהבה, על האישיות, על החברה — התחילה משקפת בעינים אחרות, בעיני היהדות הלאומית, המקורית, היחידה-במינה, אחת היא, אם מרוצה היתה ממה שהשקפותיה של יהדות זו שונות הן מאותן של כל שאר בני-אדם או היתה כועסת על זה והיתה מתקוממת נגד שנוי זה וחושבת אותו ללא-רצוני וללא-יצלת, אם פרדיט שובסקי מתאר את אהבת היהודי הרצון והמחוצה, במחנים! ועורבא פרח!

בהתמרמרות יתרה, או אם ביאליק מוצא באהבת היהודי השכם צניעות חוץ ותום מיוחדים במינם; אם ר' מגדלי מתאר יופי יהודי שקם ושלח, מקישר להקדוש-ברוך-הוא וכרוך אחרי הדמונות האמנויים של חייה־נמו, או אם ששרניחובסקי ויעקב כהן מתארים יופי כללי בהרנשה ברורה, שהם באו לנטוע אותו בקרב עם, שלא יכול ולא רצה לחוש יופי זה עד עתה, כדי לגאול אותו ע"י זה מאחת מירושות-הנלות היותר נוראות, מקהות החושים החיצוניים ובטול החיים הארציים, — על כל פנים חותם מיוחד, שאין למצוא דוגמתו בציורי האהבה והיופי אצל שאר האומות, שבוע על הציורים האלה, ואפילו כשהדיר דוד ניימאָרק כתב על, שאלת-הבחירה בשיטותיהם של קאנט ושוֹפֵנְהוּיֶרֶי והדיר יהושע תזן כתב עיד הרברט ספנסר והלל צייטלין — עיד פרידריך ניטשה, אתה מרגיש אף בחבורים אנושיים-כלליים אלה, שלא כך היו מתחסים אל גרולי המחשבה הכללית הללו סופרים לועזיים או יהודים כותבים לועזית, ושכל הרעיונות הכלליים של החושבים האוניוורסאליים הללו עברו כבר בדרך הרצאתם בלשון עברית דרך הפיומה של המחשבה העברית המקורית...

ספרות כזו, בעלת השקפות מיוחדות-במינן כאלו, שהטביעה על הכל את חותמה המקורי, שיצרה הסתכלות-בעולם מיוחדת ומקפת, אילו היתה ממשיכה את פעולתה המקורית בנטיה מכוונת כזו, היתה נעשית בזמן מוקדם או מאוחר לצורך גמור של קהל ידוע, אחת היא, אם קהל גדול או של קהל קטן, ובאמת כבר ראינו בעשר השנים האחרונות, שהספרות העברית היתה זנה ומפרנסת את הספרות היהודית-הלועזית, באופן שרוב המאמרים והשירים והספורים העבריים המקוריים (של אחר-העם, ביאליק, משרניחובסקי, פייערברג, ברדיטשיבסקי, ברנר, יהודה שטיינברג ועוד) היו הולכים ומתרגמים לרוסית, אשכנזית, אנגלית ואיטלקית.

ואולם של־נצפון ירד על הספרות העברית בראשית האביב, פֶּשֶׁנְצֶנְצו הנצנים הרכים הראשונים בספרותנו המקורית, האביבי של הרוסים נעשה חורף עז וקשה לנו, בני-ישראל, שבכלל אנו קמני-אמנה זקרי-השמש מסירות מעלינו את מליחתנו המצויצת בנקל... הכל נשבח לפתע פתאם: מצבנו המשונה היה פתאם לא לתוצאתה של היסטוריה משונה במשך כמה אלפים שנה, אלא אך ורק לתולדת נגישותיה של

הבירוקראטיה הרוסית; וממילא נעשה סתרון שאלת חיינו תלוי אך זרק במסללה של בירוקראטיה זו. ושנאת העמים אלינו חולה גם היא להיות מיוסדת באיזו סבות עמוקות, פנימיות, ואם נעשו ברוסיה קלני פיעות ביהודים במשך שבוע אחד, או לא שנאת העם הרוסי אלינו נרמה בדבר, אלא — אך קונטרא-רובולוציה, בלבד היתה זו... כל הפרובלימות העבריות המיוחדות נתבטלו לנמרי, התביעה לדאוג לאיזה קנין לאומי אינה מעוררת אלא שחוק, היסוד ההיסטורי של איזו שאיפה לאומית נעשה להכרונה היותר גדול ולהתיחס אל הזיון מהזיונות ההיים באופן שונה מזה, שמתחסים אליו שאר העמים, באופן עברי, אם אפשר לומר כך, — אין לך שמות גדולה מזו...

הרי לכם דוגמא אחת בתור אילוסטראציה:

לקוראים עבריים, אשר בתוך עמם הם יושבים, אין מן הצורך לבאר, מה היתה שפיכות-דמים בעיני כל ישראל עוד לפני שנים אחדות, יהודי ושפיכות-דמים — זה היה מעין שנייהפכים בנושא אחרי, אפילו בית-דין, שרן למיתה אחת לשבעים שנה, נקרא בישראל קטלני, יהודי-נגב — אף זה היה דבר יוצא מן הכלל, אבל דבר שבנמצא; ואולם יהודי-רוצח, יהודי הורג-נפש, יהודי שופך-דם, — זה היה דבר משונה יותר מדאי, דבר, שכמעט אינו בנמצא כלל, עורב לבן או תבצלת שחורה, למראה דם-ארס היו אבריו של היהודי בל-כך מודעעים ומרתמים, עד שרק שנאת-השמן וערמת-הנחש יכולות היו לבדות עלינו, עלילת-דם.

הזמנים משתנים, והמצב של יאוש, שבני-ישראל ברוסיה נתונים בו עיי החוקים המעיקים, הביא חלק ידוע מעמנו נמתחלה את ה.בונדי, שכל הקנינים הלאומיים הישראליים היו לו ללענ ולחרפה ובכל מאמציו כחו השתדל לעקרם מן השורש כדי שחם-ושלום, לא ימשמשו את הכרת-המעמדות, ואחר-כך את המהדורות המשובשות של ה.בונדי — את הצים וחלק מפועיצ מצד אחד ואת האנארכיסטים הישראליים, רובם ככולם מי שהיו, בונדיסטים, מצד שני לירי רציחות ושפיכות-דמים, מתחלה לשם מטרות מדיניות, ואחר-כך אף לשם מטרות אחרות: כדי לאיים על ה.בורניאיים ולהשיג כסף לצרכי ה.אורגאניזציה ונס — סתם כדי להנקם מכל מי שאין דעתו כדעת המפלגה...

לכאורה צריכים היו העתונים העבריים בפרט והסופרים העבריים ששהרבה מהם כותבים אף זירגונית, רוסית ואשכנזית בכלל להודיעו

עד עמק־נפשם למראה. שנוי־הערכים הנורא הזה, החזיון של שפיכות־דמי־אדם, שהוא כל־כך בלתי־רגיל בישראל, היה צריך להרגיז את כל עצביהם, להרעיש את לבם ואת מוחם. יהודים, שדמ־אדם הוא להם כגול־הזולי, היו צריכים להיות לסופרים עברים, שספרות של שלשת אלפים שנה הנקה אותם בתעוב היותר נורא של הרצחנות, לזועה ולתועבה. אפשר היה, אמנם, שימצאו גם בין הסופרים העבריים אנשים, שיצדיקו מין ממיני הרציחות האלו משום, ובערת הרעה מקרבך; אבל על כל פנים אף מעשי־רצח ממינים אלה צריכים היו להתנצלות, להצדקה, ושאר מיני הרציחות צריכות היו להוציא מלב סופרינו מחאה סוערת וקשה ככל מה שדורשת הרגשת־הזועה, שמרגיש היהודי למראה דם־אדם שנשפך כמים, לא תורת־היהדות, התורה המופשטת, האידיאולוגיה הישראלית כמו שאומרים עכשיו, היתה צריכה לעורר מחאה זו — על התורות רגילים להשקיף עתה כעל דבר שאינו מן החיים ואין לך מלה מנוגה בימינו כמלת 'יהדות'; החיים עצמם, חיי ישראל הלאומיים והעצמיים, שבהם נתגלה כל־כך התיעוב לשפוך דם (אפילו בבית־דן, אפילו בשעת־מלחמה) של היהודי, זה התיעוב העז, שנבלע בבשרו וברדמו ונעשה לו במשך עשרות דורות לשבע שני, — אלה, לכל הפחות, היו צריכים לעורר נגוד עצום אל מעשי־הרצח, שבחורי־ישראל מן האורנאנזאציות עושים אותם עתה בקלות־ראש מאין כמוה ושרוב העם היהודי, שעדיין לא התכחש לתכונותיו הלאומיות, מביט עליהם בעינים קמות מתוך בהלה ותמהון... ומי היה צריך להרגיש כל־כך בהתנוונות התכונות הלאומיות של רוב האומה יותר מסופריה העברים, בניה היותר נאמנים, חניכי־תרבותה, יודעי חייה ותורתה?...?

בפועל אין אנו מוצאים אפילו זכר למחאה כזו ולנגוד כזה לא בעתונים העברים אף לא בכל מה שכתבו הסופרים העברים בכלל נחוץ מפוליסון אחד או שנים של הלל צייטלין, אותו היחס, שמתחסים אל שפיכות־דמים העתונים הרוסים, כלומר, עתוניו של אותו העם, שחי על חרבו במשך אלה שנה ובחרבו לכר ודפא מיום היותו ועד עתה שליש־העולם, ואותו היחס, שמתחסים אל שפיכות־דמים העתונים הוירגונים, המחקים כקופים את העתונים הרוסים והמושפעים עיי אותם ההמונים היהודיים, שהבונדי כבר הספיק להאכיר מהם כל מדה ישראלית טובה, — אותו היחס עצמו אנו מוצאים בעתונים

העברים, בלי שום שנוי, בלי שום השקפה מקורית, בלי שום הכדל כל שהוא...

והרי היחס אל שפיות-דמים אינו כאן אלא דונמא. אף אל שאר השאלות העבריות והכלליות, המנסרות בעולמנו, מתחסיס העתונים הסופרים העברים באותו היחס עצמו, — באותו היחס הבלתי-עצמי, המתקנה, המְדָדָה פְּחַגְרֵי אַחֲרֵי העתונים והסופרים הרוסים או הז'רנונים... העתון העברי והספר העברי (עד כמה שאפשר לדבר עתה על ספר בכלל ועל ספר עברי בפרט...) נעשו תרנומים פשוטים מן העתון והספר הרוסי או מן העתון והספר הז'רנוני... ליהודי מאוסטריה או ליהודי ספרדי מארצות-הקדם אין בעתון עברי של עכשיו כמעט שום ענין וחפץ...

השאלה מתעוררת, איפוא, מאליה: למה הוא העתון העברי,

אם אין בו שום חדוש?

כשתתנשם שאיפתה של, עבריהי ויהיה לנו מספר הגון של יהודים מדברים עברית, אפשר שלא יהיה מקום לשאלה זו: העתון העברי, אפילו זה שאינו מקורי בשום דבר, יהיה נחוץ לעברים של מים כאלה, שיבפרו אותו על פני עתון לועזי או ז'רנוני אף כמו שהוא, מפני שירצו לקרוא את הכל בלשון השגורה בפיחם, ואולם לעת-עתה הרי כמעט אין בעולם בני-אדם יודעים רק עברית בלבד וכמעט כל יודעי-עברית יודעים יהד עם זה גם ז'רנונית או לועזית; ואם בני-אדם הללו מוצאים בעתון עברי אך תרנום—ותרנום גרוע—של עתון רוסי או ז'רנוני בלבד, —למה להם התרנום, אם הם יכולים לקרוא את האזורינינאל? לשם כבודה של, השרידה היחידה, שארית מחמדינו מימיקדם? ואולם העתונים העברים עצמם ממאסים באהבה רומאנטית זו לדבר, שאין בו אלא, עתיקותי בלבד; הלא על כן ראדיקאליס הם וריבונ-לוציונריס הם ומבטלים כל דבר, ישן תכלית-הבטול...

קצורו של דבר: כל עוד לא יחדלו עתונינו מלהיות תרנומים עבריים מעתונים ז'רנוניים או רוסיים; כל עוד לא תתגלה בהם השקפה מקורית על כל הנעשה בעולמנו הגדול והקטן, השקפה, שהיא באה מתוך החיים המיוחדים-במינם, שחיתה הלשון העברית בשתוף עם האומה הישראלית, השקפה, שאי-אפשר יהיה למצאה לא רק בעתונים בלשון רוסיית, אלא אף לא בעתונים בז'רנון, שגם הוא לא צמח מתוך חייר ישראל המקוריים ולא התפתח בהקפלה והתאמה אל התפתחות המתשבה

העברית המקורית, — לא יהיה העתון העברי נוכח הדבר גם בספר העברי צורך אמתי ונמור אפילו לקהל קטן ובהכרח יהיה מתנוונה והולך. כי לא רק אלה, שאינם יודעים עברית, לא ימצאו לנחון ללמוד לשון זו כדי לקרוא בה דברים, שהם יכולים לקרוא זרנגונית או לועזית, אלא אף היודעים אותה ישכחוה מעט מעט מפני שספרותה לא חמשוך את לבם אחריה באיזה כח מקורי, באיזה חרוש. אל נא נשכח, כי לשון שמדברים בה נקל לקרוא בה הרבה יותר מלשון שרק קוראים בה בלבד, ועל כן, כל עוד שלא שבה הלשון העברית לתחיה בדבור, יכולים אנו לומר בהחלט, שרק אם חשוב הספרות העברית למקורה ותמשיך את התפתחותה הלאומית המיוחדת במינה באופן שתהיה באת-כחן של היגשותינו הלאומיות והכרותינו הישראליות היותר עצמיות, תהא לה אפשרות להחזיק מעמד במלחמתה הקשה עם שתי צרותיה — הזרנגונית מעבר מזה ולשון-המדינה מעבר זהשני.

ג.

ואולם, אל נא נשלה את נפשינו בתקוות מנחמות, אם תחיה לשוננו בדבור או אם, לכל הפחות, תהיה ספרותנו למה שהיא צריכה להיות, לא היא, אמנם, קיומה של הספרות העברית בסכנה, כי תמיד, אפילו בשנים היותר רעות, ימצא קהל ידוע, שירגיש צורך בה, ועל כן לא תאבד; אבל צריך להודות, שהקהל הזה יהיה עוד במשך הרבה שנים מוגבל למדי. הדבור העברי צריך יהיה להלחם עם לשון-המדינה אולי עוד יותר מעם הזרנגונית, ומה שנוגע לספרות העברית, שתתיחד ותעשה לאומית, הנה דוקא מפני שספרות זו תהיה באת-כחו של מהלך מיוחד, של זרם רעיוני שונה מן הזרם המצוי והרגיל, — דוקא מפני זה תהא עוד כמה וכמה שנים קנינו של המועט, — של אותו המועט המתקדם, שהוא נוסף מדעותיו של הרוב וכובש לו דרכים חדשות ומשתדל להעשות רוב ברבות הימים, וכל ספרות, שבה משתקפות דעותיו של המועט ושעל-כן היא מוכרחת להלחם עם הרוב, מצטיינת לתמיכה וסיוע, דק הספרות, שבה מתגלמות דעותיו של הרוב, היא, חי, נושא את עצמי, מפני שהרוב — המונים עצומים ושלימים — תומך בה; ואולם אותה הספרות,

שהיא כלי-מבטא לרעיונות חדשים, בלתי-מקובלים, מצטרפת. להפצה ולעזרה מפני שהיא פוגשת מצד בעלי ההשקפות הישנות, שהם תמיד הרוב, נגוד עצום או — מה שגרוע מזה — אינדיפרנטיות נמרודה. ספרות כזו היא ועם כל זה אינה נושאת את עצמה: זה עתה רק התחילה לחיות את חייה העצמיים, העתיד לה הוא, אבל את ההוה היא צריכה לכבוש בסערת-מלחמה, — ואין מלחמה בין ההוה והמתקנה יכולה להביא את האחרון לידי נצחון בלי התאמצות. כל הכחות מצד המחזיקים בחדש, כי חי נושא את עצמו, הן רק אותן ההשקפות, שכבר כבשו את דעת-הקהל, שכבר מולכות הן בכפה — והעתיד אינו שלהן. ואולם ההשקפות של המועט הן בהוה כנדולים רכים, שאי-אפשר להם בלי מפיל ופסוח מרובה.

ובכלל, הספרים וההוצאות הספרותיות, שנועדו להמועט, מצטרפים אפילו בעמים היותר עשירים לתמיכה וסיוע מצד הממשלה או מצד נדבנים פרטיים. לדוגמא יכול לשמש מקצוע מדעי אחד, שמתחלה לא הבין הרוב את ערכו הגדול להתפתחותה של ההסתכלות-בעולם החדשה, ורק בשנים היותר אחרונות התחילו מבינים זאת פחות או יותר לפחות הרבה מן המשכילים. אני מדבר על האשורולוגיה, שעל ידי דרשתו המפורסמת של דיליטש, בכל וביבליאה, והתערבותו של הקיסר ווילהלם בווכה שנתעורר לרגלי דרשה זו, התחילו מכירים אף ההדיוטות, שיש למדע צעיר זה ערך חנוכי. בכל העולם כולו יש רק מעט יותר ממאה וחמשים איש, שעוסקים באשורולוגיה, ועם כל זה יוצאים כמעט בכל ארץ קולטורית ירחונים או ספרים שנתיים, שהם מוקדשים אך ורק לחכמה זו. ההפירות באשור ובבל, במצרים ובארץ ישראל, שבהשקפה ראשונה חשובות תוצאותיהן רק לאיזו עשרות של חוקרים מומחים, נתמכות ע"י הממשלות המערביות או ע"י עשירים מפורסמים. ממשלה עניה בערך כממשלת איטליה נתנה לפני שנים אחדות כמה רבנות לירה להוצאת ספרים כושיים, שמספר היודעים לקרותם לא יעלה על מאה בכל העולם כולו, והלא גלוי וידוע לכל, שהאוניברסיטות כולן, בכל הארצות ובכל הממלכות, לא היו יכולות להתקיים בהכנסותיהן העצמיות, ואילמלא תמיכותיהן של הממשלות, לא היתה מצויה בעולם אפילו אוניברסיטה אחת. וכן הדבר גם בספרים הנועדים למומחים ובאותן ההוצאות הספרותיות, שבהשקפה ראשונה אין בהן צורך אלא למועט קטן. אני אומר, בהשקפה ראשונה מפני שבאמת אין שום ענין ספיציאלי

בעולם, שבסוף תכליתו לא יהא משמש כדי להרחיב את ידיעותיהם והשקפותיהם של המון-המשכילים, ובהמשך הזמן — אף של רוב בני-האדם. עדה היא האשורילוגיה הנזכרת למעלה, שלכאורה היתה רק חכמה ספיציאלית מעסקת עשרות אחדות של מומחים ולבסוף נתגלה הדבר, שתוצאות מחקריה יכולות להשפיע על ההשקפות הדתיות והידיעות ההיסטוריות שלנו, ובכן היא יכולה לשנות את כל ההסתכלות-בעולם וההסתכלות-בחיים של האדם החדש. כי אף המדע היותר ספיציאלי הספר הפילוסופי היותר מופשט קולעים בסוף-עניניהם אל מטרה יותר רחבה ויותר כוללת, שיש בה תפיץ לכל אדם ראוי להקרא בשם זה. ואולם מדעים מיוחדים מתחלה לשם המועט או ספרים מכילים דעות המועט מצטרכים לתמיכה: חי נושא את עצמו נעשה כל אחד מהם רק אחרי שהניע אל משרתו האחרונה, היותר רחבה, ונעשה לקנין הרוב; ואם לא נתן להם אפשרות להתפשט בין יחידים בשעה שמשרתם עדיין מקופלת ונלומה היא ומובנת רק להמועט או בשעה שדעות הרוב עדיין לא זקנו כל-כך ולא תש כחן, לא תתלם משרתם הכוללת ולא יהיו לקנין הרוב לעולם, ומטעם זה עצמו מצטרפת לתמיכה הספרות של כל תנועה חדשה, שהיא באה תמיד להלחם ברעיון ישן ומקובל ולהפיץ רעיון חדש, שטפני חרושו הוא מתחלה קנין המועט, אלא ששואף הוא להתפשט ולהיות ברכות הימים לקנין הרוב.

בפארלאמנט הצרפתי יושבים 76 סוציאליסטים; מספר הסוציאליסטים בצרפת עולה, איפוא, למאות-אלף הרבה, ואף על פי כן הודיע וינס זה לא כבר, שהעתון הרשמי היחיד של המשלנה, Humanité, מוכרח להפסק מחוסר-רחותמים... וזיורס הוכרח לקבל תמיכה מן הסוציאליסטים האשכנזיים, ובכל הארצות, ששם מתהלכת הלשון הצרפתית, קראו לנדבות לטובת ה.הומאניטי...

באותו המצב, שבו נמצאים הספרים או העתונים בלשונות האירופיות, שהם מיועדים להמועט או משמשים לצרכיה של תנועה מתחלת, נמצאת הספרות העברית כולה; שהרי המון הקוראים הישראליים קורא זירגונית או לועזית, ובכן מצטרפת ספרותנו כולה לסעד וסיוע, ומאחר שאין לנו ממשלה יהודית, שתבוא לעזרת הספרות, ומאחר שהנהגת התנועה הציונית, שחובתה היא זו לתמוך את הספרות העברית בתור אחד מעמודי-התקן של הציוניות, אינה עושה זאת גם היא

מפני שגם לה העיקר הוא לרכוש לה את אהבת-הרוב ע"י העתונים הירגונים והרסמים והאשכנזים שהיא תומכת, — על כן מוטלת חובה זו—לבוא לעזרת הספרות העברית—על יודעי-לשוננו מן העשירים והאמידים. הלא היו ימים, שבהם היה כל אדם מישראל, לא רק העשיר, אלא גם הבינוני ואפילו העני, תומך בכל פחו את התורה ולומדיה; ומה היא הספרות העברית, אם לא המשך התורה, ומה הם פליטת-סופרינו, אם לא יורשיהם הרוחניים של לומדי-תורה בעבר ? — יודעי-תורה הרי היו מועטים בכל הדורות, והספרים התורניים, הפיוטיים והפילוסופיים, שנכתבו בימי הבינים ולאחריהם, אף הם נתחברו אך בשביל יחיד-סגולה, בשביל המועטים; ועם כל זה היו הכל מרגישים בחובתם לתת אפשרות לתלמידי-החכמים לחבר ספרים כאלה ולעזור להוצאתם והתפשטותם. וכי לא היה יכול, וכי לא היה צריך להיות כדבר הזה אף בימינו ?

רק עשירים אלה רובל הכניסו חובבי הספרות העברית לקופת חברת-אחיאסף — וכמה ספרים טובים, כמה כרכי ירחונים ועתונים משובחים הוצאו במשך י"ג שנים תמימות על ידי חברה זו! ואילו היו האמידים שבנו מכניסים עוד כסכום הזה לקופת אחיאסף או מיסדים בסכום כזה חברה חדשה מעין זו (מה שרצה להיות המוסד סיני) — כמה יניקה היתה יכולה להיות מזה להספרות העברית בימים הרעים האלה וכמה היינו מקילים לה בזה לשאת את המשבר הנוכחי ולהמתין עד שיעבור צוק-העתים וימים יותר טובים יבואו גם לעמנו וגם לה, שומרת-קניינו הנאמנה!

— ספרות של תמיכה... קבצנות... הספרות צריכה להיות חי נושא את עצמו — שומע אני את סופרינו וקוראינו אנייה-הדעת מדברים בנאוה ובוז.

ואולם עם קצן יש בעולם, שהוא אינו חושב כך. לעם חקמן הזה יש לשון מדוברת בארצו ובארץ הקרובה אליה, וזה לא כבר השיג אף חירות מדינית שלמה. והעם הזה הבין, שמפני מעוטי-אוכלוסיו אי-אפשר לספרותו לפרנס את סופריו. עמד נדיב אחד זה פריש קרן-קיימת ספרותית בסך ארבעה מיליונים קרונה, ומקדח-קיימת זו נותנים תמיכה לכל סופרי-הנורוויגיה (כי בעם הנורוויגי אני מדבר), שהצטיינו באיזה מקצוע ספרותי או מדעי. כמעט שלא יאמן, כי הספרות הנורוויגית, שהרעיושה וחדשה את כל עולם היצירה הפיוטית של אירופה, — זו הספרות, שסופריה המצוינים מפסקים

עתה מוזן רוחני לכל העולם הקולטורי, — כי ספרות עשירה באיכותה ועמוקה בסרובלימותיה זו היא בעיקרה — ספרות של תמיכה. הנורוינים הבינו, שספרותו של עם קטן אינה יכולה להיות, חי נושא את עצמו, ודאנו לסופריהם המעולים, שלא יאבדו מתוך עניות ודחקות, ולספריהם הטובים — שלא יתגלגלו תחת ידי מחבריהם מאין מוציא הנון. מתי יבינו דברים פשוטים כאלה גם העשירים והאמידים שבין הקוראים עברית?

ד.

ואולם אף עיי צעיריננו, שברובם הנדול אינם לא עשירים ולא אמידים, יכולה היתה ספרותנו להעזר עזר לא-מעט. מחזה אחד מיוחד כמינו הופיע בספרות העברית, שאף הוא גרם הרבה למצב החמרי השפל שלה.

לכל ספרות יש קהל של סופרים זקנים או מחזיקים בישן וקהל של סופרים צעירים או מחדשים. הראשון הוא הכח המקיים של הספרות, הסמאטיקה שלה, והשני הוא הכח המקדם, הדינאמיקה שלה. כלומר, הכח המצעדה קדימה, רובו הנדול של קהל-הקוראים הוא תמיד על צד הסופרים המחזיקים בישן, ומתוך רוב זה באים קוני-הספרים וחותמיה-העתונים העיקריים, הדור הצעיר הוא כרובו על צד הסופרים הצעירים והמחדשים, וגם בתוכו יש קונים וחותמים, אף על פי שמספרם אינו גדול כל-כך. אלה האחרונים הם המועט, אבל זהו אותו המועט, שהוא שואף ומשמרל להיות לרוב.

גם לספרות העברית היה תמיד קהל של סופרים מחזיקים בישן וקהל של סופרים מחדשים; ואף קהל-קוראיה נחלק לשנים: לקהל של זקנים או באים-בימים ולקהל של צעירים, ואולם, בשעה שהקוראים העברים הזקנים או הבאים-בימים היו תמיד קוני-ספרים וחותמי-עתונים במדה מרובה או מועשת, היו צעיריננו רק קוראים בלבד, וקנית ספר עברי או חתימה על עתון עברי מצדו של קורא צעיר באמת הוא דבר יקר-המציאות למדי.

ובחמש השנים האחרונות כבשו הסופרים הצעירים את העתונים ואת הספרות העבריים כבוש מוחלט והסופרים הזקנים נורשו מאתם גלה. מי שיקה, למשל, את המליץ שלפני חמש שנים וישוה אותו

להצופה: או להזמין, בעל-כרחו יתפלא וישתומם על השנוי הניכר שבניהם. מחלקות שלמות, שהמליץ היה מוקיר אותן מאד, חפרות לנמרי בעתונים של עכשיו ולמשל, ביאורים במקרא ובתלמוד ופרקים בתולדות ישראל, המאמרים-שיקה עם טעמה המנידי המיוחד עברה ובטלה מן העולם, הסגנון כולו נשתנה ונעשה בעת ובעונה אחת בלתי-בטלני, אך גם בלתי-עברי ובלתי-מקורי, והכל כתוב ונערך עתה בטעם של הצעירים, למשאלות-לבם של הקוראים מן השפוס הישן אין זכר מפני שהביהם הסופרים המחזיקים בישן כאילו עברו ובטלו מן העולם. הסופרים הצעירים מושלים בכפה, הם הם המספקים את המזון הספרותי לכל, וכמובן, הם כותבים לא בשביל הקוראים הזקנים, אלא בשביל הקוראים הצעירים, האירופיים, כמו שרגילים לומר במחננו.

אין שום ספק בדבר, שכאן לפנינו מחזה משמח ברובו, אף על פי שיש לראות בהתאירופיותה של ספרותנו שטשי-המקוריות שלה מכמה צדדים, עם כל זה טובה וחשובה היא הספרות של עכשיו בכללה מן הספרות הבטלנית והתפלה בכללה, שהיתה לנו בימי המנידי הישן והמליץ הישן-החדש, אבל תוצאותיהם של האירופיות זו ושל כבוש-צעירים זה היתה צריכה להיות בהכרח — עזיבת הספרות העברית ע"י הקוראים הזקנים והבאים-בימים והמסרה לידי הקוראים הצעירים בלבד, ומתוך כך נתכוון מספר הקוראים העברים אולי עוד יותר ממה שנתכוון ע"י צרכי החיים החדשים, שמכריחים להתיק את הבנים מעל למוד הלשון העברית מפני שצריך להכניסם לבתי-ספר כלליים ולתקנם בלשון המדינה הנצרכת להם במלחמת-קיומם, הרבה יהודים זקנים או באים-בימים, ששנאו את את הורגון כשמתית וראו בו רק, לשון-הנשים ורוסית אינם יודעים, הניחו את העתונים העבריים והתחילו קוראים עתונים זירגוניים לשם ידעת החדשות (תביעות ספרותיות אינם תובעים מן הורגון...) מפני שהעתון העברי כמעט שאינו מובן להם עוד לא על פי לשונו ולא ע"פ תכנו, וכך נעשה קהל הקוראים עברית, שתמיד היה מועט, למועט של מועט.

ואולם, אילו היו צעירינו לא רק קוראים ספרים ועתונים, אלא גם קונים ספרים וחותמים על עתונים, אז לא היתה התמעטות הקוראים העבריים מבין הזקנים והבאים בימים נוראה כל-כך, סוף סוף לא על הזקנים צריכה לסמוך ספרות של עתיד, ספרות מכוונת כלפי

הפצת דעות בלתי-מקובלות ומיוערת בשביל לוחמים אמיצים בעד העצמות הישראלית הלאומית; העיקר הוא לספרות כזו — הכח המקדם, הדור הצעיר של סופרים וישל קוראים, אבל לצערנו הגדול, אין צעירינו אלא סופרים וקוראים, אבל קונים וחותמים—אין... וכך מתבאר המחזה הנפלא, שכמעט בכל שנה ושנה עולים על במת הספרות העברית סופרים צעירים חדשים בעלי כשרונות מרובים ונזכיר מן היותר אחרונים את ברנר, יעקב כהן, שופמן, שניאור, ייד ברקוביץ, בריטוביה, נניסין, ראדלר ועוד, — מה שמוכחה, שעדיין יש ויש הרבה קוראים עברים בתוך הצעירים, שהרי באין קוראים גם סופרים אי-אפשר שיהיו — ואף על פי כן מספר הקונים ספרים עברים ומספר החותמים על עתונים עברים הולך ומתמעט מיום ליום...

אין, אפוא, שום תחבולה אחרת כדי לשים קץ להירידה החמרת של ספרותנו, אלא שהצעירים הקוראים יהיו הם עצמם גם לקונים וחותמים.

יאמרו, שהצעירים הללו עניים הם ואין ידם משנת לקנות ספרים עברים ולחתום על עתונים עברים, הדבר הזה הוא אמת מרה בנוגע להרבה מן הצעירים, אבל לא בנוגע לכולם, מי שהי כמוני בין הצעירים העבריים יודע, שאפילו העניים שבהם מבזבזים בכל שנה כמה רובלים על קניית ספרים רוסים ואשכנזים, ויש ביניהם אף בינונים הרבה, שצבם מרשה להם בהחלט לבזבז במשך השנה כעשרה רובל על עתון, ירחון או ספר עברי, אבל התרשלות יש כאן ורגילות יש כאן, רגילותו של היהודי לקרוא, אבל לא לקנות; נהג הוא לשאול ספר מאחר, על הרוב מזה, שהוא עצמו קבל את הספר בחנם... מועטים הם, אמנם, צעירינו, שיש להם אפשרות להוציא כסף על ספרים ועתונים; אבל כלום ידוע לקוראינו מן הצעירים, כי ירחון כהשלהי היה יכול להתקיים בלי שום תמיכה, אילו היו לו תמיד רק עוד שלש מאות הותמים נוספים על המספר הממוצע של חותמים, שהיו לו במשך ימי קיומו? וכלום השיבו אל לבם, שעם כל העניות השוררת בין צעירינו, אי-אפשר שלא יהיו נמצאים בתוכם לכל הפחות עוד שלש מאות צעירים, שאפשר להם לבזבז ששה רובל לשנה על הספרות העברית? ואפילו אם קשה תהיה להם הוצאה זו, הלא קרבנות דורש כל דבר יקר וחביב!

הנה הכל מתאוננים, ובצדק, כי שנים עוברות ואף ספר עברי חשוב אחד אינו מופיע, וגם לדבר זה היו צעירינו יכולים לדאוג בנקל. עוד יִצְאָו בתוכנו, למרות כל הדחקות הנוראה, שצעירינו נתונים בה, אלף צעירים יודעים עברית, שיש ברצונם להיות חברים ל.אנודה לשם הוצאת ספרים עברים מועילים (אנודות מעין אלו יש בכל מדינה ממדינות-המערב) ושיש בכחם לשלם תשלומי-חבר רק רובל אחד לשנה. ובאלף רובל להפסד מדי שנה בשנה אפשר להוציא בכל שנה שנים שלשה ספרים חשובים חדשים וגם שנים שלשה וספרים חשובים מן הישנים, שכבר אין עליהם זכות-בעלים, ולפיכך אין הוצאתם דורשת סכומים גדולים וגם רחוקים הם מהפסד וקרובים לשכר. הספר, אהבת-ציון, למשל, שכבר פקעה ממנו זכות-בעלים, יצא זה כמה וכמה פעמים בהוצאות חדשות של מרפסים או מוכרי-ספרים פשוטים, שמגוללים את יפיו הפנימי ע"י נייר שחור וגם ע"י אותיות ממושמשות ורצועות; כלום איראפשר היה לאנודה כזו להוציא ספר כזה וכדומה לזה בהוצאה יפה עם תולדות מאפו ותמונתו ולמכרו במחיר נמוך? הוצאה כזו היא קרובה לרוח, שהרי שכר-סופרים אין לשלם בעדה, ואפשר שיהיה זה היה יכול להיות להועיל להוצאת ספרים חדשים מעיקרם; אבל, אף אם לא יהיה רוח חמרי, הרי נרתיק בזה, שיתפשטו על ידינו המעולים שבספרים הישנים ותרבה דעת לשוננו וספרותנו, והוצאת שנים שלשת ספרים חדשים וחשובים (כמובן, אני תופס כאן את המועט, ואפשר שתהא יכולת להוציא יותר מזה) בכל שנה ושנה היא גם כן דבר שאין לזלזל בו עתה, בשעת משבר לספרותנו, שבה חדלו לצאת גם ספרים עבריים חשובים וגם — ספרים עבריים לא-חשובים...

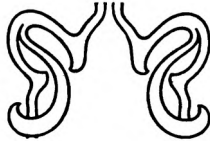
והדבר האחרון קרוב מאד ובידי הצעירים לעשותו בנקל. הנה התחילה, עבריהי לעבוד את עבודתה ביתר עוז ואנצנניה, אפשר, איפוא, לצעירינו להתרכז סביבה ולעשות את, האנודה להוצאת ספרים עברים מועילים, סניף לה, באופן שלא יהיה צורך אף בוועד מיוחד ולשכה מיוחדת, העיקר הוא — שצעירינו ירגישו ויכירו, שאין להם לסמוך על הקונים והחותמים מתוך הזקנים והבאים-בימים, שספרותנו אינה יכולה להיות לפי טעמם ורוחם, מפני שהיתה כולה לספרות של צעירים, ואם אין לנו — מי לנו?

אל יאוש, אל רפיון-ידיים, אבל גם — אל אונאה-עצמית! אם יכולים

אנו לעשות לעת-עתה רק מעט, הלא הכל מתחיל מן המעט, ואם
לעת-עתה נהיה מועטים, הלא המועטים הם אבות-המרוכבים:...

הספרות העברית החדשה, למרות השתלשלותה מן העבר ויניקתה
מיצירת-הדורות, צריכה להיות לא סוף, אלא התחלה!

כפר פני-לי-יורא, סמוך ללז'נה, כ' אלול תרס"ו.

WAS THUN?

ZUR HEBUNG UND FÖRDERUNG
DER HEBRÄISCHEN LITTERATUR.

VON

Dr. J. KLÄUSNER

KRAKAU, 1907.

DRUCK VON JOSEF FISCHER (GRODGASSE 62.)